

Քանզի Աստուած ամենուրեք կայ եւ ազդէ ամեն ուրեք ,
Եւ յանապատու ամայիս եւ ի քաղաքս բազմամբոյս .
Եւ ուրանօր սրբութեան կեանս , անդ եղիցի եւ խընդութիւն :
Եւ մինչ վերջին օրհասական հնչիցի ուր ուրեմըն ժամ ,
Ձանխուլ թըռիչս իմ ուղղելով ի հանդերձեալ տիեզերս
Ես անտրտում անսացից՝ եւ անդ նորով պընդեալ ուժով
Երգեցից հրաշս նորապեանչ . ոչ կարիցեմ զընթացս ուղղել
Ուրանօր Սէր համայնասփիւռ ոչ ժպտիցի չուրջանակի ,
Վերամբարձեալ զհեռաւոր գունտս այս ամէն՝ նոցին արփեօր .
Յառերեւոյթ ի չարեաց բղխելով ցանդ արդիւնս բարիս ,
Դարձեալ ի լու անդր եւ դարձեալ ի լուսադոյնըն նըկըրտեալ ,
Յանսահմանս յառաջամուխ : Այլ ես լուծեալ եւ կորընչիմ .
Ի նա խառնիմս էութեամբս , յանճառելին զլիսովին լոյս ,
Հաւպա ուրեմն եկ լըռութիւն ազդու զմայլեաց ի փառս նորին :

ԹՈՄՍԸՆ

ԹԱՐԳՄ . ՄԿ . ՄԵԼԻՔԻՍԵՂԵԱՆ

Ա . Ռաֆ . Վարժ .

ՊԼՏՄՈՒԹԻՒՆ

Սորոքեան ընկերութիւն :

Լւրդայի հռչակաւոր աստուածաբանութեան դպրոցներէն մէկը , եկեղեցւոյ լուսաւորութիւն , ու Վաղղիոյ փառք՝ Բարիզու Սորպոն կամ Սորբոնեան ըստած վարժարանն էր : Ըսոր սկիզբը , ինչպէս նաեւ օգտակար ու երեւելի դպրոցներէն շատինը՝ պղտիկ եղած էր , բայց շատ շուտ առաջ եկաւ . ապացոյց իր օգտակարութեանը : Ըստ վարժարանին առաջին հիմնադիրն եղաւ հռոբերդոս անունով քահանայ մը , որ 1201 , հոկտ . 9^{ին} ամբանիոյ Սորպոն գեղը ծնած ըլլալով , իր հաստատած վարժարանն ալ Սորպոնեան ըսուեցաւ եւ կ'ըսուի մինչեւ հիմա : Ընծանօթ եւ աղքատ ծնողաց զաւակ էր , որով շատ դժուարութիւններ կրեց իր ուսմունքներն ընելու . բայց այնչափ ջանասէր էր ու հաստատուն իր բնաւորութիւնը՝ որ վերջապէս ամենայն յաջողութեամբ իր աստուածաբանութեան ընթացքը լմնացուց Բարիզու մէջ . եւ վարդապետական պատէն առնելով , սկըսաւ անկէց ետեւ տուած քարոզներովը

Վաղղիոյ մէջ անուն ստանալ : Վիշատենուն մէջ այնպիսի համբաւ մը ձգեց ամէն տեղ , որ ինչուան Սորբոն լուղովիկոս թագաւորը որ միշտ արդիւնաւոր մարդկանց ետեւէ կ'իյնար ուղեց անոր աստուածախօս քարոզները լսել . եւ իրաւցընէ զարմացած մնաց երբոր իմացաւ հռոբերդոսի մտացը հանձարը , եւ սրբակրօն վարուցը համար զինքը իր դրան երէցն ու խոստովանահայրը բրաւ :

Ըսկէց վերջը 1250^{ին} Վանայրէի կանոնիկոսութեան պատիւն ալ ընդունելով՝ որչափ որ բարձր աստիճաններու հասաւ ալ նէ , ոչ երբէք մոռցաւ հռոբերդոս՝ թէ հոն հասնելու համար ինչ դժուարութիւններ քաշեր էր ատեն մը ու ինչ չափ նեղութիւններու յաղթեր . ասոր համար առաքինի վեհանճնութեամբ մը որոշեց մտքին մէջ որ ուսմանց կրթութիւնները զիւրացընէ այն կղերիկոսաց՝ որոնց որ բախտը զլացած է օգնելու : Ըսոր համար հարկ սեպեց մէկ աշխարհական քահանայից ընկերութիւն մը կազմել , որոնք մէկտեղ կենալով եւ բոլոր հարկաւոր պիտոյքները ունենալով , միայն ուսմանց ետեւէ ըլլան , եւ քահանայացու տղաքն ալ ձրի սորվեցընեն :

Իսլոր իր բարեկամները գովեցին իրեն այս օգտակար խորհուրդը և խօսք տուին անոր օգնելու . նոյն իսկ Ս . Լուգովիկոս ուզեց իր բարերարութիւններովը քաջալերել ու մանկից ըլլալ իր խոստովանահօրը բարի առաջարկութեանը : Աստի ասանկով 1253^{ին} այն վարժարանին հիմը դրաւ , որն որ երկար դարերով պիտի եկեղեցւոյ նեցուկը ըլլար . ինքը անձամբ ընտրեց անոր իրեք ուսուցիչները որոնք համալսարանի վարդապետներ էին . տղոց մէջէն ալ զատեց աւելի բարի վարք ունեցողներն և յառաջագէտները . այսպիսի բարեկարգ սկիզբն ունեցաւ այս վարժարանը , որն որ բոլոր ետքի հաստատուած կղերանոցներուն գաղափարն եղաւ . առկէց առաջ Եւրոպայ ամենեւին աշխարհական քահանայից համար ընկերութեամբ միաբան կենալու ու հրահանգելու տեղ մը չկար : Ինկերութեան նպատակը երկուք էր . մէյմը Եստուածաբանական գիտութիւնք կամ հրահանգք կրօնի , և երկրորդ՝ գեղեցիկ դպրութիւնք . կը փափաքէր այս երկնակրօն անձը որ իր մարդատունը կրօնքի փառացը հաստատուած ըլլայ : Միաբանութեան գլխաւոր անձինքը վարդապետներ և աստուածաբան անձինք էին : Իմէն ազգէ ալ կրնային ընկերութեան անդամ ըլլալ . բայց պէտք էր նախ ձրի սորվեցուցած ըլլալ վարժարանին աշակերտացը փիլիսոփայութեան ընթացքը , երեք քննութեանց մէջ քաջ հանգիստնալ , և կրկին քուէարկութեամբ ընդունուիլ : Ինկերութեան մէջ անոնց միայն ստակ կը տրուէր որոնք որ 40 գաղղիական լիւրայ չունէին ժառանգութենէ և կամ ուրիշ բարերարներէ : Հարուստներն ալ ընդունեցաւ Հռոբերդոս իր ընկերութեանը մէջ , ամենայն կերպով ջանք ընելով որ անոնց մէջն ալ ուսումնասիրութեան եռանդը մտցընէ . նոյնպէս կ'աշխատէր որ աս վարժարանաւս կղերին մէջն ալ մանայ թէ՛ գիտութեանց և թէ՛ վարուց հրահանգք : () րէնքներ հաստատեց որպէս զի բոլոր ընկերներուն գործողութիւն

ները միաբանները ընեն , և թէ ոչ որ մէկու մը վրայ իշխանութիւն մը կարենայ բանեցընել . անոր համար արգելեց որ մէջերնին ամենեւին զանազանութիւն մը չըլլայ . և որովհետեւ կրօնաւորները իրենց՝ որով և վարժարանէն դուրս՝ մեծաւորաց հպատակութեան տակն են , անոր համար ալ Սորբոնեան միաբանութեան անդամ չէին առնուիր :

Հռոբերդոս այս փափաքն ալ ունեցաւ որ վարդապետներէն ոմանք ամբողջ իրենց կեանքը բարոյականի կըրթութեանց մէջ անցընեն և խղճմտանաց խնդիրները լուծելու . և այս քանիս մէջ ալ այնպէս յառաջագէտ գրտնուեցաւ միաբանութիւնը , որ ամէն տեսակ խնդրոյ մէջ կըցաւ տէրութեան և եկեղեցւոյ պիտոյքը լեցընել : Ետքերը՝ 1629^{ին} Ռիչըրտս Ժիրանաւոր սրտնուեցան իրենց եկեղեցին , բնակարանը ու դպրոցները նորոգեց , կամ թէ ըսենք փառաւորապէս շինեց ճոխացընելով իրենց գրատունն ալ , որով և Սորբոնեանց երկրորդ հիմնադիրը եղաւ . ու նոյն եկեղեցւոյն մէջ ալ Թաղուեցաւ : Ինչ մը վերջը կրկին եղաւ իրենց բնակարանը , և հետզհետէ խիստ շատ բազմացաւ ու մեծապէս զօրացաւ :

Հռոբերդոս իր վարժարանին հաստատութիւնը ընդունեցաւ , 1268^{ին} , Երդէմէս Դ գաղղիացի քահանայապետէն , որ ատենօք Ս . Լուգովիկոսի ատենադպիրն էր , որով և անձամբ ալ ճանչցած էր Սորբոնեան վարժարանին օգտակար վախճանը : Աւրիշ շատ վաւերական հաստատութեան թղթեր ալ ունեցաւ Ս . Լուգովիկոս Թագաւորէն : Շատ կերպով կը ջանար իր դպրոցականներուն մէջ աճեցընելը գիտութիւնները և հաւատոյ կրթութիւնները . և յաջողութեամբ քիչ ատենի մէջ այնպիսի հռչակաւոր քահանաներ երևցան , որոնք բոլոր Եւրոպիոյ մէջ տարածեցին իրենց համբաւը : Իմէն կողմանէ առատ սարգէններ ընդունելով Սորբոն՝ բոլոր զանոնք ժողովրդեան օգտին համար գործածեց , իրեն դպրոցը ազքատաց տեղի անուանելով : Երոնցմով զոհ

ընթացում, ետևէ եղաւ նաեւ բազմացը-
նելու իր վարժատանը մէջ հարկաւոր
գրքերը, և 1259^{ին} գրքատուն մը շի-
նեց, որուն մէջ հազարէն աւելի ձեռա-
գիր գիրք կը գտնուէր որ նոյն ատե-
նուան համար մեծ բան էր, որոնք եր-
սուն հազար լիրայէն աւելի կ'արժէին,
և քիչ ատենէն աւելի ալ շատցաւ :

Հոբերդոս այս իրեն Ղստուածա-
բանի վարժարանը կարգաւորելէն ետ-
քը ուրիշ մըն ալ հաստատեց նախնա-
կան գիտութեանց և իմաստասիրու-
թեան համար, որ կոչուեցաւ Փոքր Սոր-
բոն : Բարիզու եկեղեցւոյն կանոնի-
կոսը եղաւ 1258^{ին} : Իր ամէն բանը ըն-
կերութեան թողուց և սրբութեամբ
վախճանեցաւ Բարիզու մէջ 1274^{ին}
() ցոստ . 15^{ին}, 73 տարուան : Շատ
տեսակ գրութեանքներ ալ թողուց Հո-
բերդոս, որոնցմէ ոմանք տպուեցան .
մնացածներն ալ Սորբոնեան գրքատունն
են . իր դրած կանոնները որոնք 38 յո-
դուածի մէջ կ'ամփոփուին մինչև հիմայ
կեցած են, ու կրնայ ըսուիլ թէ ընկե-
րութեան ոգին էին : Ենչպէս ըսինք՝ աս
Սիաբանութեան անդամներուն մէջ
եղբայրական հաւասարութիւն մը կը
տիրէր . իրենց հին սովորութեանցը վը-
րայ հաստատուն մեծարանքը ու ճշմա-
րիտ եկեղեցական ոգի մը զիրենք պատ-
կաւելի կ'ընէր ամենուն աւջիւ : Բոնց-
մէ ելան չորս դար ետևէ ետև խել մը
մեծահամբաւ աստուածաբաններ, ո-
րոնք թէ իրենց բարեկրօն վարուքը և
թէ գիտութեամբը եկեղեցւոյ ու հա-
ւատոյ ախոյեաններն եղան, բարոյա-
կանի պահպան, հաւատացելոյ շինու-
թիւն, տղայոց կրթութիւն ու բան-
տարգեալ թշուառաց՝ միսթարութիւն.
վասն զի աս ընկերութեան տիտուր բայց
գլխաւոր պաշտօններէն մէկն ալ մահու
դատապարտեալ յանցաւորաց կրօնա-
կան օգնութիւնները մատուցանելն էր .

Երանք համարձակ վկայել, Պեր-
ժիէի հետ, թէ Եկեղեցւոյ մէջ երե-
ցած բոլոր միաբանութիւններուն մէջ
ասոր պէս արդիւնաւոր ու երևելի քիչ
տեսնուած է : Եւ ահա այսպիսի մէկ

միաբանութիւն մըն էր զոր Վաղղիոյ
խռովութիւնը իր ահագին ալեացը տակ
առաւ ծածկեց, հետը մէկտեղ Վաղ-
ղիոյ ճշմարիտ մէկ պարծանքն ալ : Եւ
խախնամութիւնը՝ Երբոյն և Կայսեր
պահած ըլլալով նորէն Վաղղիոյ դար-
ձնելը իր կորսնցուցած էական մէկ
փառքն ալ :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՅԻՇԱՏԱԿ

Երիտասարդն Մակարայ վանաց :

Հայաստանի կիսաւեր կամ ամայի
վանքերուն մէջ անուանիներէն մէկն
ալ է Սիաբայ վանքն, Հաղբատայ և
Սանահինէ ոչ շատ հեռու, բարձր լե-
րան մը գագաթը, քարաշէն, սիրուն
փորուածքներով, չորս դին պատած ան
տառներով և ջրերու հեղեղներով :
Եկեղեցւոյն մէջ սովորական նուիրա-
տուաց արձանագիրներէն զատ, կայ այս
արձանս ալ .

« Եւս մեր գիր յիշատակի՝ սահմա-
նեալ լինի երիտասարդին, որ 'ի բա-
զում որոգայթից նեղեալ դիմեցաւ
յ Ղստուածածինս . և 'ի նոյն օր յան-
կարծակի հասեալ հրաման յարար-
էին՝ անկեալ յերիվարէն ել 'ի կեն-
ցաղոյս . և եթող կսկիծ ծնողաց և
ամուսնոյն . և նոքա ետուն զգէնս
նորա յ Ղստուածածինս : Վաւիթ
(հայր) եւ միաբանքս ետուն նորա
' ժամ 'ի տաւնի Հոգւոյ գալստեան » :

Եւս արձանագրիս ընթերցուածը
ազգած է մեր աշակերտներէն մէկուն
հետեւեալ գրութիւնս :

Զգին ցնան միտք իմ կարօտեալք
յանտառն լին, որոյ տիրազգեաց միայ-
նութիւն բերէ ինձ սուրբ միսթարու-
թիւն, և անլրդով լուծիւն նորա ծա-
ւալէ զիղձս սրտիս և զձայն հառաչա-
նաց իմոց : Եւ ծառք հինաւորեցք՝
ծնունդք պարարտացեալ հողոյ, սփռեն
յերկիր զծանրացեալ ոստս և ծածկեն
զլոյս արեւուն և զճանապարհ պանդրիս